

EESTI NSV MINISTRITE NÕUKOGU RIIKLIK EHTUSKOMITEE
VABARIIKLIK RESTAUREERIMISVALITSUS

OBJEKT: Tartu vanalinn

ŠIFR. NR.: _____

TELLIJA: Eesti NSV MN Riiklik Ehituskomitee
Arhitektuurimälestiste Kaitse Inspeksioon

TEOSTAJA: Vabariiklik Restaureerimisvalitsus

ERA.T-76.1.1495
MÜINSUSKAITSEINSPEKTSIOONI
ARHIIV
Nr. P-1653

Ajalooline õiend
Tartu Raekoja remontide kohta

Juhataja: V. Saks
Peainsener: K. Aluse
Peaarhitekt: A. Joonsaar
Projekt-jaoskonna juhataja: A. Joonsaar

Peaspetsialist ajaloo alal: N. Reid
Peaspetsialist arhitektuuri alal: _____
Objekti autor: A. Lüüs
Proj.peains. R. Parts

TALLINN 1973

2

TARTU RAEKOJA REMONDID.

19. ja 20. sajandil

Niina Raid

Tartu südalinna esindusliku ning ajaloolise raekoja väljaku (endine Suurturg, praegu Nõukogude väljak) Toomepoolel küljel on sajandeid asunud linna haldusorgani hoone.¹⁾ Praegune raekoda ehitati sakslasest-ehitusmeistri Johann Heinrich Barthelomäus Walteri projekti järgi ja valmis lõplikult Suure Prantsuse revolutsiooni aastal 1789. Selle pidulik avamine, mis leidis vaimustatud vastukaja kogu Baltimaal, toimus aga juba 3 aastat varem: 9. oktoobril 1786. Raekoda on Tartu üks väheseid ehitisi, mis sajandite jooksul on säilitanud muutumatu välisilme. Selle kuubilist korpust katab kõrge kelpkatus, millel asuv barokne haritorn ja esikülje ehisviil anna siluutile ülespoole pürgivat suunda. Oma üldkujult on Tartu raekoda Eestis ainulaadne, esindades Madalmailt lähtunud torniga linnapalee ehitisetüüpi. Kuna raekoja ehitusaja kestel tekkis maitse lihtsustumise tendents, esinevadki hoone välisküljel paralleelselt bareksed ja varaklassitsistlikud elemendid. Tänu nende tasakaalustatud rütmile moodustus praegune kõigile tartlastele omaselt tuttav esinduslik raekoda, mille esikülg on olnud paljude gravüüride ja fotode lemmikteemaks XIX ja XX sajandil.²⁾

Raekoja siseruumid kajastasid täielikult omaaegseid ajalooliselt kindlaks kujunenud vajadusi. Keldrites asusid

1) E. Tender, Tartu raekojad Peola ja Reetsi ajal. Tartu II. 1935.a.

2) H. Üprus, Tartu raekoja ehitusajalooline ülevaade, Tallinn 1964.a.

vanglaruumid eriti ohtlikele kurjategijatele, materjalide hoiuruumid (lubi, puud), kloaak. I korrusel-vanglakambrid saksa seost isikuile ja paremas tiivas vaekoda (praeguse apteegi poolel), II korrusel - ametiruumid, III korrusel kohtukambrid ning suur raesaal. Eriti omapärane on võlvitud lagede lahendus alumistel korrustel.²⁾

Raekojas asusid ka kaupluseruumid. Hoones aegade jooksul toimunud ümberehitused ja remondid hõlmasid suurelt osalt siseruume. Vaatlen neid ajalises järgnevuses ja^x märgitud on käsitletud H. Üpruse töös lk. 8-11.

18e1.a. torni- ja tornikella remont.^x

18e5.a. Toomemäepeolse kella paigaldamine.^x

1811.a. uued trepikäsi puud, vahikambri trepp.^x

1815.a. ruumide tapeetimine, ahjude asendamine.^x

1818.a. näib olevat õige remontiderohke. Raekeja välisküljel parandati seklikerrust kuni graniitkivist raiutud karniisini välja, täideti tekkinud praed ja viimistleti selle pealispinda.

Sisetöid alustati a. algul klaasimistöodega I korruse vanglakambrites ja nende all asuvates keldriruumides (klaasijameister Friedrich Wiedemanni - suri 1869 - arve rbl. 1e3,1e). Veebruarikuul tehti vanglasse ja arhiivitappa kummassegi üks ahi (Fr. Britzke³⁾), märtsis veel pottsepatöid (I. Sturm⁴⁾) - 2 ahju ümberladumine. Linna ehitusmeister alates 1811.a.²⁾ Johann Nikolai Friedrich Lange teatas veebruaris, et vanglas on tööd lõpetatud, kuid II ja III korruse remonti tehakse suvekuudel (Bisler Bähre

3) Fr. Britzke, surn. 1854, sai Tartu kodanikuks 18e0. RAKA f. 995 nim.1 s.ü.27844, 1.3 p.

4) Joh.Heinr.Sturm, surn. 1831 59.a., sai Tartu kodanikuks 18e8. RAKA f.995 nim.1 s.ü. 27844 1.9 p.

ja maaler Böhme⁵⁾). Näib, et just vangla osas toimusid kapitaalsemad muudatused. Seal müüriti välja 3 akna alused⁶⁾ tõsteti pörandaid ja sillutati need tellistega, murti läbi 3 müüri ja müüriti uuesti kinni kaartega, jmt. Nendest tööddest on arvete järgi osa võtnud müürseppmeistrid J. N. F. Lange (suri 1819), Kranhals noorem ja Akermann. I korrusel tehti vahituppa salakamber, kust kaudu võis heonest välja pääseda. Vaekoja ruumid anti H. Üpruse andmeil (lk.10) vahtkonnale. Kuid uue vaekoja plaanid kannavad daatumeid 16.X 1827 ja IV 1828 ning linnaarhitekt G.F.W. Geisti allkirja.^{6a)} Vaekoda ehitati Emajõe äärde.

Vahitoaga on seotud vanadel gravüüridel kujutatud raekoja ees väljakul asuv tunnimehe putka ja tõkkepuud. Raekoja platsi ja ragatka (kontrollpost linna piiril^{üks} Riia tänaval) barjääride arve kannab linnaarhitekti Georg Friedrich Wilhelm Geisti allkirja 31. VII 1818.

1827.a. kesksuvel esitas G. Geist raekoja torni parandamise kulud -rbl.1050.-, kusjuures tellingute ehitamise materjal ja töötasu kokku tuli rbl. 150,22.⁷⁾ Tornikatte tegi plekksepp Vog(e)l.⁸⁾

1828.a. arved näitavad, et raekoja valgustamiseks vajaminevad rasvakiünlad ja laternaöli muretseti kaupmees Thun'ilt. Viie a. keskmiste arvude järgi kulus raekoja

5) Joh. Georg Boehme, Maler-Beisasse, Tartu kodanikuks 1802. RAKA f. 9951 nim. 1, s.ü. 27844, 1.5

6) "drei Fenster-Brüstungen ausgemauert"

6a) RAKA f. 2623, nim. 1, s.ü. 2051 lk.81 ja 82 "Grund und Aufriss zu den neuen Waagegebäude".

7) RAKA f. 3828, nim. 1. s.ü. 301, l. 1-20

8) RAKA f. 995, nim.1 s.ü. 5476.

kütteks aastas 126 sülda puid, kantseleile küünlaid 40
leisikat (L^{tt}) *, laternaöli eeskojale 24 teopi ja
vanglaruumidele 48 teopi.⁹⁾

1833.a. toimus raevoja välisremont ehitusmeister
Carl Friedrich Jahmentzi (suri 1873) juhatusel. Kogu hoone
värviti uuesti ja pandi uus kivikatus idapoolsele keldale.
Sealt võetud tervete kividega parandati ülejäänud kelpi.
Tööd tegi ehitusmeister Wassili Chmelok. Endise rokokoo-
likult heleda raevoja asemel seisis väljakul eokri ja
indigo kombinatsioonidega maalitud tšisine hoone.^x

1862.a. sillutati raevoja esine ja vabastati sõjaväe
vahtkonna balustraadist, sinna asetati kivist raiitud
linnavapp aastaarvude 1789.a. ja 1862.a. vahele.^{9a)}

1863.a. remonditi põhjalikult kella.

1881.a. ehitati raevoja pööningule arhiivituba, mille
eelarve tegi linnainsener Peter Wilde (rbl. 344,20).¹⁰⁾

1883.a. suvel tehtavat siseremonti juhendas arhitekt
Fridrich Hübbe. Selle maksumus oli rbl. 483,20.¹⁰⁾

1884.a. oktoobrikuul parandas H. Geergensen tornikella
200 rbl. eest.¹⁰⁾

~~1884.a. oktoobrikuul parandas H. Geergensen tornikella~~

1885.a. kanti linna eelarvesse rbl. 2250,90 suurune
summa muudatuse tegemiseks raevoja eksterjööris: katus
uendati ja seda ei kaetud enam tellistega, vaid raudplekiga.
Ins. Peter Wilde koostatud kalkulatsioonist nähtub, et ka-
tusepinda oli 195 ruutsülda. Tuli ära võtta vanad flaami
katusekivid, tahveltellised "Biberschwanz". Nende asemele
pandav plekk pidi olema matt siberi (Jakovlevi) plekk, mida
osteti kehalikult kaupmehelt Peter Bokovnevilt, kelle ärid
asusid Suur-turg 12 tema oma majas ja kaubaheervis kauplus

9) RAKA f. 995, nim. 1 s.ü. 5477. 9a) "Inland" 1862 nr. 50

10) RAKA f. 2623, nim. 1 s.ü. 298, lkd. 42, 70, 79-83, 89.

Aprilli kesk 1999 väeti maha tomi kuulijuparvo
ja selle all arvutid varmmunast () leiti
16. apr. finarast 2 käsiti valatud kaltrypabeest lehega
millest ühel oli kokkumustud pooltel 1. le. ladonax
kersti ja 1. le. sarsakabet kersti gasti iluürihtis. Teine
tähti leht oli sinise ümber kaiberattens.

Allapöole on (kirjafatust) avalitud Johani Püdder rändine 18. 02

21. 10)

1888.a. veebruaris koostas ins. P. Wilde ventilatsioonieelarve raekoja suure saali jaoks.

1890.a. esimesel poolel kohustas kardsepp ja kaupmees Peter Adler rbl. 1750- eest remontima raekoja torni; ta kattis selle siberi prima tinutatud raudplekiga. ¹¹⁾

1891.a. tehti jälle välisremonti. Müüri- ning maalritöid tegi Georg Sachs 1080.- rbl. eest (mis sisaldas ka tellingute püstitamise). Ette oli nähtud vana värvikihi maha kraapimine heonelt, simside ja karniiside parandamine tsemendiga, õlivärviga kruatimine ning värvimine.

Sisereemondi tegemine anti välja tea-, dekeratsioonija sildimaalijale J. Buhmeister'ile Riistast, kes oli Bürgermusse kontsertsaali maalinud. Tartus oli J. Buhmeisteri äri Kalda ja Hobuse tänava (nr.1) nurgal. ¹²⁾ Arvetest selgub, et ta tegi maalritöid ka raekeldris (im Rathskeller); trepikoja käsipuud värvis laadis, mis imiteerib tamme-puitu. 32 ruutsülla pörandate, kahe keldriukse, jääkeldri tepeltuste, keldri plekk-katuse seest- ja väljastpoolt värvimine, 56 akna, uste ja 200 ruutsülla katuse katmine värviga esineb järgnevas loetelus. Muuseumi katus värviti kaks korda üle punase pokriga (Rote Erde) ja alles siis rauameninguga. Töö korralikkust tunnistab ka eelnev ³ 240 ruutsülla suuruse pinna ettevalmistamine (kittimine) ja alles siis veel kolmekordne õlivärviga katmine. Arve kogusumma ületab välistööde oma: rbl. 1292,40 pluss rbl. 70,10. ¹³⁾

11) RAKA f. 2623, nim. 2 s.ü. 354, l. 24 ja RAKA f. 2623, nim. 1, s.ü. 298, l. 90-92.

12) Schnakenburg's Derpater Kalender 1891.

13) RAKA f. 2623, nim. 2, s.ü. 354, l. 36, 80.

11) Raekoja torni remonditööd teinud VVK tööline ^{181978 a} torni esimesel plekkitahvel täpifutud kirjaga "Klemmingersele Johan Kopper 24 Adstat vana on seda torni siberi plekkiga katnud Aastal 1890 e

1891.a. algusest on andmeid kaupluste olemasolust raekejahoones. H. Üpruse teatel asusid need endises poliitsei- ja vahitoas. Sellest aastast kuni 1. jaan. 1897.a. asetses vasakus hoone tiivas Georg Sachsi tapeedikauplus "Eisen-, Farben-, Stahlwaaren- und Tapeten" üüriga 700 hõberubla aastas. Paremasse tiiba - pagar E.A. Bercki vastu, Suurturg 4 - kolis 16.II 1891.a. Rüütli tänavalt nr. 1 Carl Gustav Müller oma kingaäri, tasudes üüri 800 hõberubla aastas. ¹⁴⁾ Viimane üüris aga juba 1894.a. osa oma ruume edasi II gildi kuuluvale tubakakaupmehele Osvald Willmannile, kellega alates 1897.a. linnavalitsus sõlmis üürilepingu esialgu 10 aastaks. O. Willmann & Co sai oma tubakaäri jaoks 600 rubla^{su} aasta-üüri eest peeruumi I korrusel ja keldri. Äri esindas "maailma suurimat tubakavabrikut" A.N. Bogdanoff & Co-d Peterburis. ¹⁵⁾

Tollal oli üsna tavakohane oma ruumide edasiüürimine ja raekeja ärides algas see kohe 1891.a. ("das Kaukasische Special-Magazin"). Kuulutustest ajalehes "Neue Dörptsche Zeitung" loeme, et aastalaada ajaks jaanuarikuul asus Riia firma M. Birgul C.G. Mülleri äri ruumides (1893). Tekstiilikaubamaja nr. 100 leidis ulualuse härra Sachsi tapeedikaupluses, kuna firma "Rigaer Kleider-Magazin" pakus oma kaupu samuti raekejas (lähem asukoht märkimata; 1896). Selliselt jätkus raekeja kui Suurturul asuva esindusheone kaubanduslik funktsioon oma ajaleolises pidevuses.

14) RAKA f. 2623, nim. 1 s.ü. 505, l. 3-8

15) "Neue Dörptsche Zeitung" 1893 nr. 194.

Raekelder-"Rathskeller"- avastati raekoja Toome-
 poolsel küljel, sissekäiguga Suurturg maja nr. 1 vastast
 16.X 1891. (foto 1. Schnakenburgs Dorpater Kalender 1895).
 Ökonoomiks oli Hugo Werner.¹⁶⁾ See esimese järgu res-
 toraan, mis oli avatud kl. 2 öösi, jälgis ilmselt Riia rae-
 keldri eeskuju, sest Riistast oli kutsutud ka esmaklassili-
 ne köögijuhataja (Küchenchef)¹⁷⁾. Järgnevail aastail män-
 gisid seal külastajate meelelahutuseks Ullrichi- ja
 linna-kapell ning Krasnojarski polgu sõjaväe-kapell ning
 mitmesugused seltsid kasutasid raekeldrit oma liikmete
 kokkutulekukohana.¹⁸⁾

1891.a. novembrikuust alustas töötamist sealsamas ka
 pagar-kondiiter, täites tellimusi (kokku 60-le!) Vene-,
 Saksa- ja Prantsusmaal küpsetatavatele tordiliikidele.¹⁹⁾
 Tehti väljanäitusi ja müüdi isegi firmakaupa - raekeldri-
 terti - ("Rathskellerteerte") alates hinnast 2 rbl.²⁰⁾
 1893. a. Tartu näitusel sai "Rathskeller" seltsi "Livlän-
 dische Gemeinnützige und ökonomische Societät" preemia.²¹⁾

16) "Neue Dörptsche Zeitung" 1891 nr. 236.

17) A.W.Kröger. Livländisches Verkehrs- und Adressbuch für 1892/93 XLVII. Riia raekeldris oli Peterburi firma F. Junkeri vene naturaälveinide pealadu.

18) Näiteks "Schach-Verein" (maleselts) 5.XI 1893.

19) "Neue Dörptsche Zeitung" 1891 nr. 262: 60 tordi nimetuse loetelu! Eraldi kuulutused raekeldrile ja "Rathskeller-Conditorei" teeteile mitu korda nädalas.

20) Neue Dörptsche Zeitung 1891 nr. 272

21) Schnakenburg s Dorpater Kalender 1895. Põllumajandusnäitus teimus 27-31. VIII 1893 esmakordselt uuel näituseplatsil endises Ressource'i aias. Peasissekäik oli Peterburi t. poolt, teine Tallinna tänavalt (tollal "die Revalsche Allee"). Paviljonid ehitati ülikeeli arhitekti R. Guleke plaanide järgi ja tema ülevaatuse all. Selle näituse "suureks atraktsiooniks" oli käsitöö osa /Gewerbe-Ausstellung), millest võtsid osa paljud esinejad Riistast. "Nahrungs-und Gemusmittel" auhinnakomisjoni kuulusid. C. Mickwitz, C. Bekownew, H. Sturm, prof. Dragendorff ja prof. C. Schmidt. Näitust külastas 20000 inimest. "Neue Dörptsche Zeitung" 1893 nr-d 191, 193, 195.
 tööstusselts - Gewerbeverein, 1838.a. asutatud

1895.a. aprillikuu lõpul lakkasid raekeldri kuulutused ja kui see 19. augustil jälle avati, siis A.D. Musso nimega ja M. Mahlsteini juhatuse all. Uuesti pakuti seal perimaid kohalikke ja välismaisi delikatesse, linnakapellid esinesid kontsertidega, kuid kuulutuste alusel kestis see 1896.a. jaanuarikuu keskpaigani.²²⁾

1897.a. vabanesid raekeldri ruumid ja need üüris endale 1. juulist 3-ks aastaks Preisi alam Otto Peirier 1200 rbl. üüriga aastas. Ta oli juba 1892.a.-st Tartus hotelle ning restorane pidanud (Hotel de Russie, Aia t. 8 ja Grand Restaurant, Suurturg 4). Ta palus luba linna kulul ukse sissemurdmiseks raekeldrisse Pfeili maja (Suurturg nr.1) vastast ja enda kulul sissepääsu tegemiseks raekeldrisse teiselt küljelt - Bercki (Suurturg 4) vastaspoolelt,²³⁾ kus tellal pidi olema väikene haljastus hoone ümber. (foto 2). Temalt üüris omakorda Osvald Willmann raekeldri 2 tagumist ruumi ja korideri (1897-1900). Kuna äril puudus ühendus raekeldri ruumidega, taotles tabakakaupmees luba avada kauplusest korideri viiv uks, mis oli pooleteise tellise paksuselt kinni müüritud.

1897. a. lõpul üüris Peirier veel ühe raekeldri ruumi edasi-nimelt Jaan Tõnissonile, "Postimehe" toimetajale, -trükikojaks.* Sinna pandi 1902 isegi diiselmootor.²⁴⁾ Ajale-

22) "Neue Dörptsche Zeitung" 1895⁴ 10.VIII ja 1896, I.

23) RAKA f. 2623, nim. 1, s.ü. 505, l. 24, 26. Bercki poolel tahtis O. Peirier teha ukse "durch eine Lücke über der Treppe..." ning palub luba "um Entfernung einiger Lauben".

24) „звонителъ для привода въ движение старопечатных машин“

* A. Mägi. Kirjanduslik Tartu. "Meie Maa" III Kesk-Eesti. Lund 1957. Lk. 186 A. Jürgensteini mälestuste j. asus 1898.a. trükikoda ja toimetus keldris (väike kitsas ruum-oli kontor) ja raamatukauplus esimesel korrusel.

he teimetus asus raekeldri ruumides kuni 1903. aastani. O. Willmanni käes olid kuni 1907.a. raekeldri võlvitud ruumid. Kaupmees Johann Bumeister (vt. lk. 5) asus kuni 1909.a. (kuus aastat) raekoja vasakus tiivas, Suurturg nr. 1 maja vastas.

1896.a. tehti raekoja kassavõlvi plaanid, mis ehitati peatrepi kohale. (foto 3 ja 4).

1897.a. moodustati asjatundlik komisjon, kuhu kuulusid linna ehituskomisjoni liikmed Friedrich Hübbe, insener Geerg Meder ning arhitekt U. Stryck, et 5. septembril üle vaadata raekoone välisseintel aknakaarte juures ja siseruumides võlvidele ning seintele tekkinud mörad. Need arvati esile tulnud olevat 7 a. eest tehtud ümberehituse tulemisena ega peetud neid hädaohtlikuks tulevikus. Ka keldri all asuvat restvärki kontrolliti "de visu" kaks korda: märtsi - ja augustikuul. Esimene kord tehti 4 kaevandit Jaani tänava poelsete välis- ja siseseinte juurde. Selgus, et keldri all olevaid haavapuidast (H.Üp-rusel ja E. Tenderil tagmest) ^{kuul} ("die Resthölzer aus Espenholz...") parvepuud olid täiesti terved ja tugevad. Augustis kaevati Suurturu-platsi poolel asuva välismüüri ääres kolmes kohas, Willmanni ja Sachsi kaupluste all. Selgus, et viimasele üüritud keldri ühes nurgas, Suurturg nr. 3 maja vastas, oli restvärk kuivale jäänud ja ära mädanenud. Põhjavee seisustõstmisega loodeti peatada heone nurga võimalikku vajumist ja arvati, et seega välditakse ka edaspidine oht.²⁵⁾

1903.a. otsustati võlvida J. Bumeistri (endised G. Sachsi) - "Postimehe" ruumid; arhiiv viia teiselt korruselt kolmandale. Kuna kaupmees O. Willmann kavatses

alumisel korrusel Jaani tänava ääres asuvad kolm endise raekeldri ruumi välja üürida, palus ta luba ümberehitamiseks vastavalt juurdelisatud skitsile. (foto 5) a... aknast üks teha 7 b - sisse murda üks I ja II ruumi vahele. Ühtlasi soovitas ta raekoja tagaküljel asuva aia kui kasutu likvideerida. 1904.a. üüris O. Willmann "uuesti ehitatud" raekeldri (Jaani tänava pool) ülikeoli loodus-teaduslike kogude²⁶⁾ jaoks, mis allusid prof. ^{HILAIRE} Hilare'le.

1905.a. parandati raekoja kella numbrilauda. Linnavalitsus andis s.a. tasuta ühe ruumi III korrusel õpetatud Eesti Seltsile. Sinna paigutati etnograafiliste esemete kogu kuni sügiseni, mil koliti ära uutesse ruumidesse "auf dem Grundstück des Alexanderasyls" (Aleksandrivarjupaiga krundile).

12. dets. rehutuste ajal 1905.a. purunes lasust Willmanni äris üks peegelklaas. (foto 6 alumine korrus paremat kätt).

1907.a. pani Riia äri "Baltische Electrotechnische Werke" raekojale piksekaitse.

1909.a. kolis 2 aastaks raekoja vasakusse tiiba kaupmees René Tomson (tasuga à 650 rbl. aastas).

1910.a. asetask kaupmees O. Willmann veel viis (!) ärisilti raekoja fassaadile akende vahele. (varem oli neid 2 tk. akende kohal) (foto 7).

1911-12.a. üüriti Tomsoni ruumid kaupmees R. Schnwaldile (à 400 rbl. eest), 1.I 1913-1916 Hugo Gripile, osa juuksur J. Tuksepale.

1913.a. asutas linnavalitsus erikapitali uue tornikella hankimiseks, mis osteti Beckenem'is am Harz asuvalt firmalt "J.F. Weule Turmhöhen Fabrik" Riia esindajalt
25) RAKA f. 2623, nim. 1 s.d. 505 I. 62-63
26) "Naturwissenschaftliches Cabinet".

(J.Jaksch & K^o) 1225.- rbl. eest, 9. augustil pandi uus tunnikell üles.²⁷⁾

Kuni 1918.a. juulikuuni asus raekojas O. Willmanni kauplus-seega kokku tervelt 24 aastat. Linnavalitsus keeldus ruume edaspidi välja üürimast.

Linnavalikogu otsuse põhjal 3. veebruarist 1920.a. otsustati raekojas avada linna-apteek. Selleks tehti eelarve 1.VI-31.XII 1922. 7 kuu peale 1 205 400 margale ja otsustati sisse-seade kulude katmiseks ja tegevuskapitaliks määrata krediiti 3 miljonit marka, mis muretseti laenu teel.²⁸⁾ 8.VIII 1922. kirjutas "Postimees", et remondihoeaeg on ka raekojani ulatanud. Kellatorni ja katuse kallal töötavad parandajad. Tegelikult toimusid majas ka palju põhjalikumad siseremondid: paremas tiivas remonditi I korruse ruume ja nende all olevaid keldreid, kuhu tehti tsementpõrandad. Seati sisse ka oma veevõrk, milleks kasutati keldrist leitud vana kaevu. Vett hakati sellest käitsi pumpama. Kõik need teinutused olid kindla eesmärgiga ette valmistada ruume linna-apteegi jaoks. Viimane avati 25. VIII 1922 ja võttis enda alla parema tiiva alumise korruse ning selle all olevad keldrid. Sissekäik oli kohvik "Linda" vastast,²⁹⁾ sealt samast kus praegugi.

1926/27. ja 1931/32. aastatel tehtud siseremondid olid ulatuslikumad hoone vasemas tiivas, I korrusel ja keldris. Projekti tegi arhitekt Podžekajev. Sel ajal ehitati kinni ka apteegi jt. ruumide vahelised ühendused.^x

27) "Postimees" 1913, nr. 180

28) RAKA f. 2622, nim. 10 s.ü. 211 l. 34-35

29) "Postimees" 1922, nr-d 152, 177, 186, 191-193

Raekoja fassaadi muutusi lubatud jälgida Tartu kunstnike, käsitöömeistrite ja fotograafide tööd. (foto 8)

J.H.B. Walteri Tartu raekoja projektil on fassaadil keskmisest peauksest kummalgi poolel 4 akent, 2 keskrisaliidil³⁰⁾. I korruse aknad algavad suhteliselt kõrgelt ja on palju madalamad II korruse omadest. Nende all on maapinnast kõrgemal keldriakna-pilud. Raekoja Toomepool-sel küljel³¹⁾ on keskel suur värav-uks, kust kaalutavad koormad siise sõitsid, aga kummaltki küljelt II akna all keldrisse viivad ukсед. Värava kõrval näivad külguksed elevat. Otsafassaadil on keskel uks (paremas tiivas kaalukeja värav), millest kummalgi poolel sümmeetriliselt 2 akent.³²⁾

Kahjuks kujutavad 19. sajandi kunstnikud ainult raekoja esikülge. F. Schlateri litograafia-mapis "Malerische Ansichten Dorpats" II Aufl. des I Heftes (trükkiluba 1835.a.) kui ka L. Höfflingeril litel 1860.a. on keskkusest arvates paremas tiivas veel omakorda keskel sissepääs, mis ulatub I korruse aknarea kõrgusele. Järelikult oli ühest aknast vahepeal uks tehtud.³³⁾ Ka Kirjandusmuuseumi KO fotole B-37: 1230 1885.aastast.

Kullassepp Gottlieb Hermannil juubelitöö "Bürgermussele" raekoja mudel lauakellal - oli välja pandud 1893.a.

Tartu näituse tööndus osakonnas. (ENSV TA Etneograafiamuuseumis säilival hõbemudelil on fassaadil 3 ust.³⁴⁾

Keskukse kõrval sümmeetriliselt kummalgi poolel lisauks. I korruse aknad on hõbemudelil ligikaudselt sama suured kui II korruse omad.

30) H. Üprus, op. cit. ill. 25 ja RAKA f. 995, nim. 1, s.ü. 6848 l. 28

31) H. Üprus, op. cit. ill. 26

32) H. Üprus, op. cit. ill. 27

33) H. Üprus, op. cit. ill. 31,70

34) H. Üprus, op. cit. ill. 69, "Neue Dörptsche Zeitung"

Võib oletada, et kui mitte varem, siis 1891. a. välisremondi müüritööde käigus muudeti I korruse aknad suuremateks ja raekoja fassad sai selle välisilme nagu me seda praegu tunneme.

Kõik eelloetletud remondid ning hoone juures toimunud vähemad ümberehitused pole kahjustanud raekoja kui ajaloolise ehitismälestise põhiolemust. Ta seisab tänapäevani stiilse raskuspunktina linna keskse väljaku Toomepoolisel küljel, moodustades koos taga kõrguva tähetorniga ühe populaarseimast linnavaadetest.

XII 70

N. Raid

N. Raid

34) järgi:

1893, nr. 196 "G. Hermann mit seiner Jubiläumsarbeit für die "Bürgermusse" das Rathaus als Tischglocke", ...
Ilmselt on sama töö teinud ka kullasepp J. Eschscholtz (Etnograafiamuseumis säilitatav)

FOTODE NIMISTU:

1. Raekeldri kuulutus.

Schnakenberg's Derpater Kalender 1895.

2. Endise raekeldri ümberehitamise skits arhitekt

O. Schröderilt.

Plaanil all paremal: NB ahju alla peab puukeppide asemele panema 3 siini.

RAKA f. 2623, nim. 1 s.ü. 505, l. 72

3. Kassavölvi projekt 1896.a. arhitekt G. M(eder?).

Pikilõige.

RAKA f. 2623, nim. 1 s.ü. 505 l.1

4. Kassavölvi plaan 1896.a.

RAKA f. 2623, nim. 1 s.ü. 505 l.1

5. Raekeldri endised ruumid Jaani tän. ääres.

RAKA f. 2623, nim. 1 s.ü. 505 l. 70 p.

6. Raekoja välisvaade 1908.a. Postkaart

7. Raekoja välisvaade 1914.a.

Foto C. Schulz

8. Raekoja fassaad 1928.a.

Foto Stamm.

Prämiirt auf der Jurjewer
Gewerbe-Ausstellung 1893.

Rathskeller.

Restaurant I. Ranges.

➡ Geöffnet bis 2 Uhr nachts. ➡

Grosses Buffet. — Speisen zu jeder Tageszeit. — Gute Küche.

Diverse Lagerbiere vom Fass,
sowie das beliebte Römerbräu aus der Brauerei Waldschlösschen, Riga.

In- und ausländische Weine.

Diners und Soupers
in und ausser dem Hause.

Champres à part. — Internationaler Verkehr von Reisenden.

Grosses Lese-Cabinet
der gelesenen deutschen und russischen Zeitungen.

Feinstes Dessert-Confect
à Pfund 50 u. 60 Kop. — **Chocoladen-Confect** à Pf. 75 Kop.

Arrangement
von Vasen mit Confect, künstlichen Blumen, etc.

— **Bestellungen** —

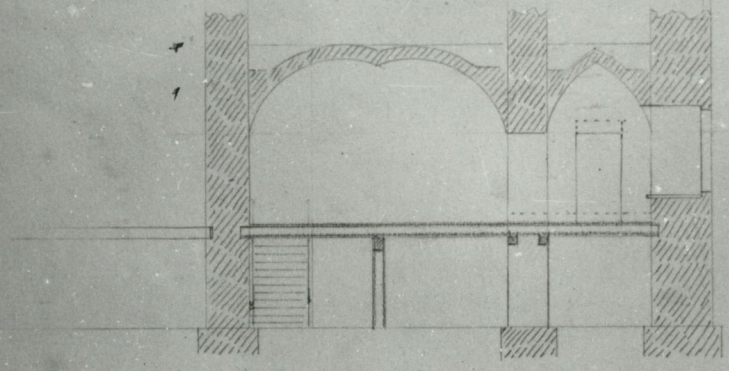
auf Torten, Baumkuchen, Bienenkörben, Dessertkuchen,
Macaronenkörben u. s. w. werden prompt ausgeführt.

Tägloß frische Dessertkuchen à 3 Kop.

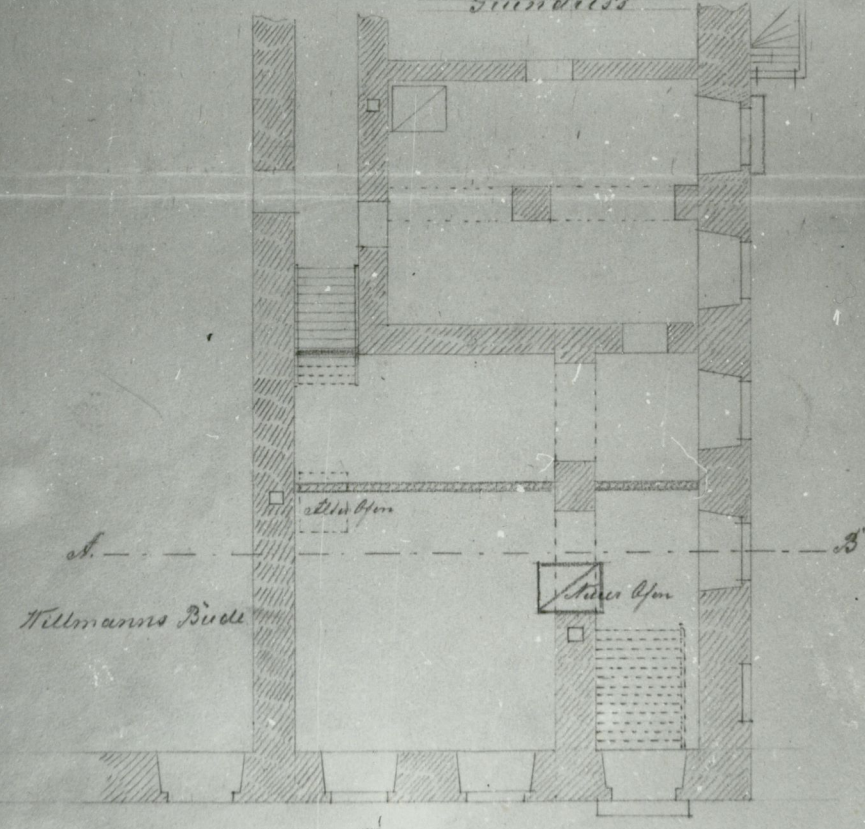
Zu jeder Tageszeit
warme Piroggen mit verschiedener Füllung.

Skizze
zum Umbau der früheren Raths Keller

Querschnitt A-B

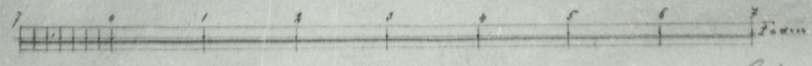
Grundriss

Wilmanns Bude

Keller Ofen

Keller Ofen

Architekt *[illegible]*

Als Ersatz für Ofen mit Feuer 3 Ofen
nach dem folgenden Plan

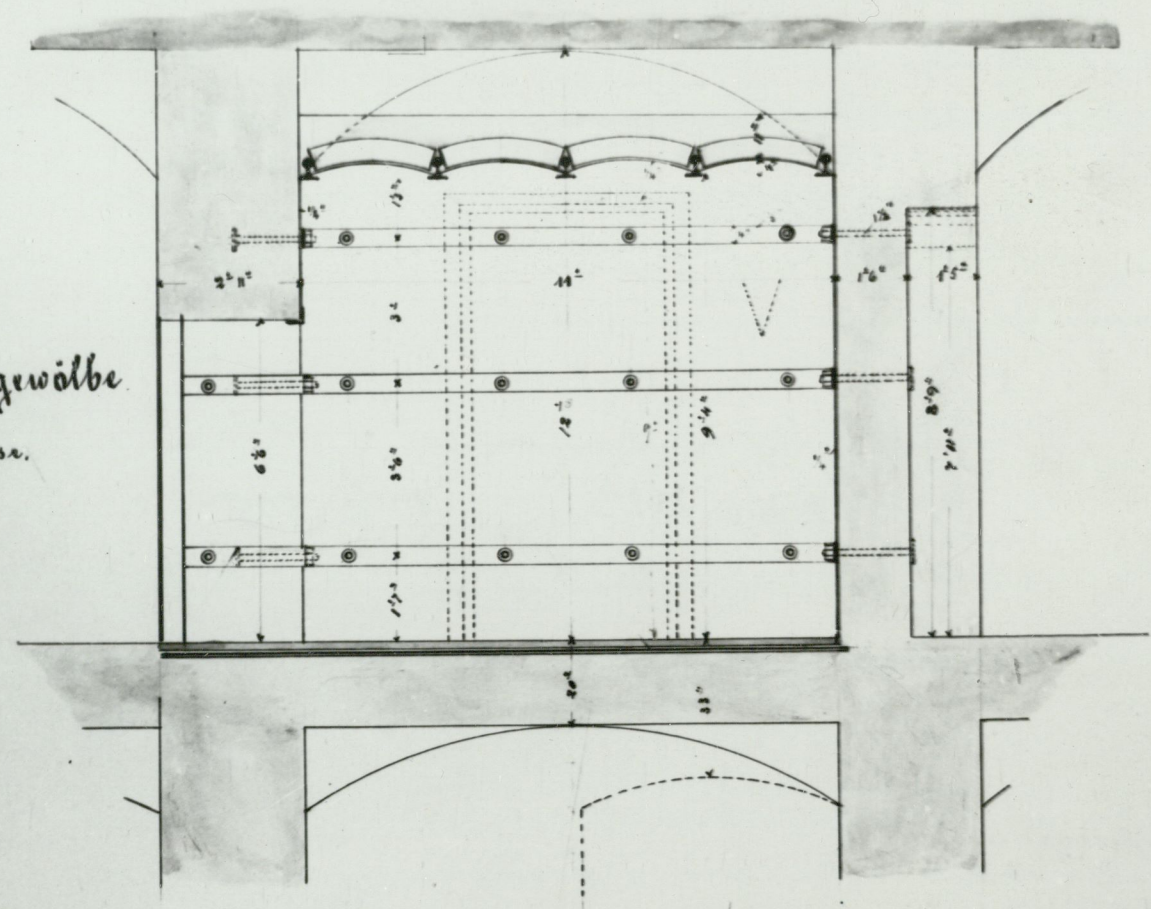
111

3

Laengenschnitt

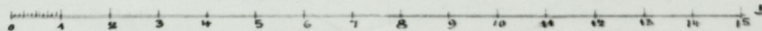
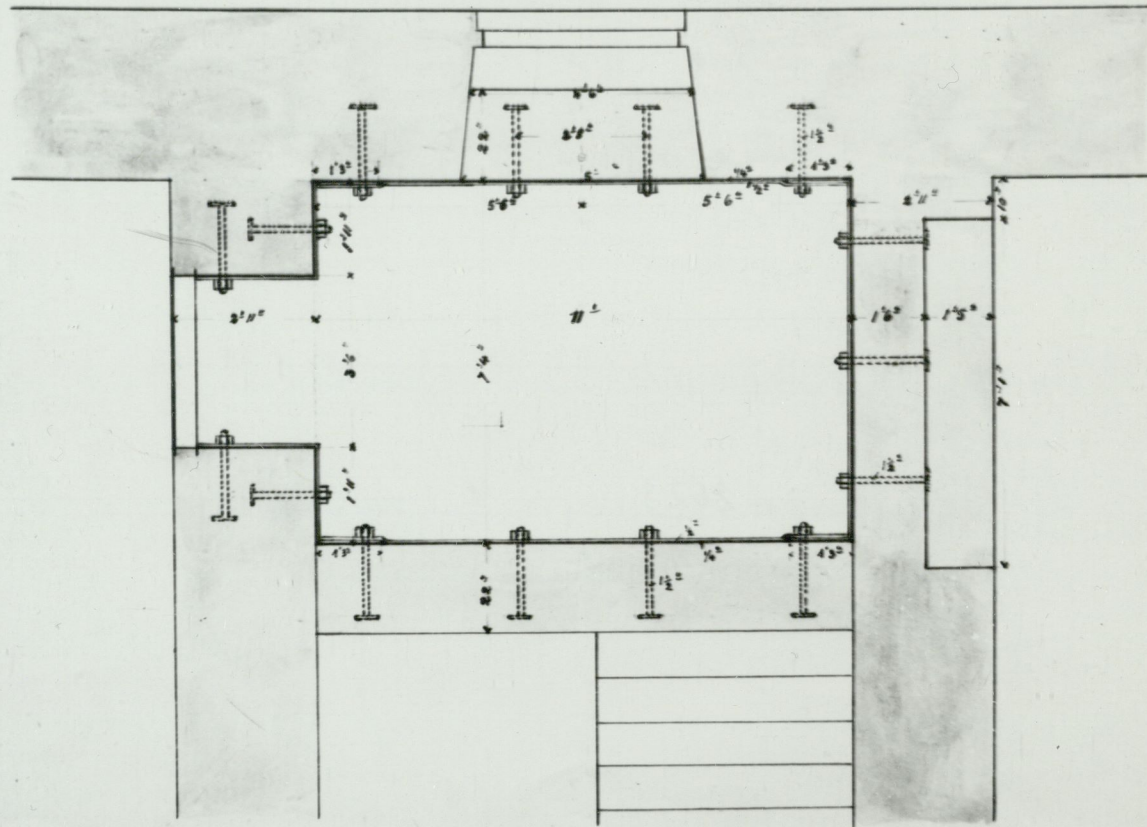
1

Project
zu
einem Cassengewölbe
im Rathhause.

18

Plan

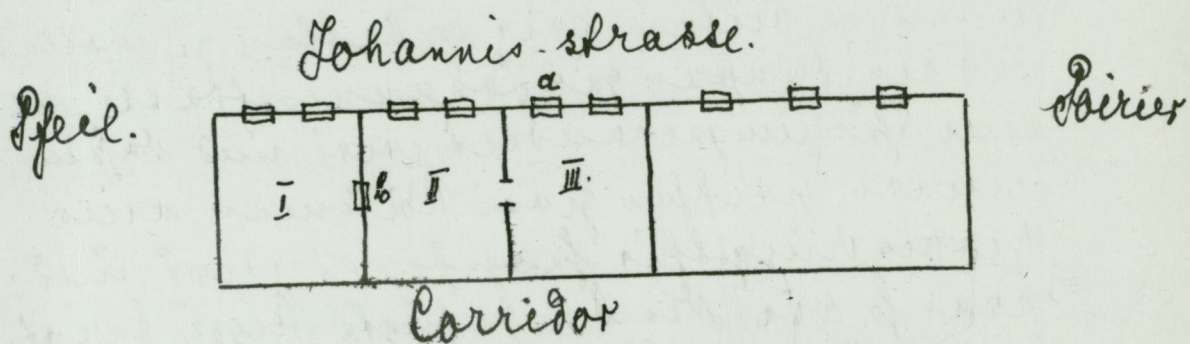

T 1896
9/21

4

19

O. Willemann

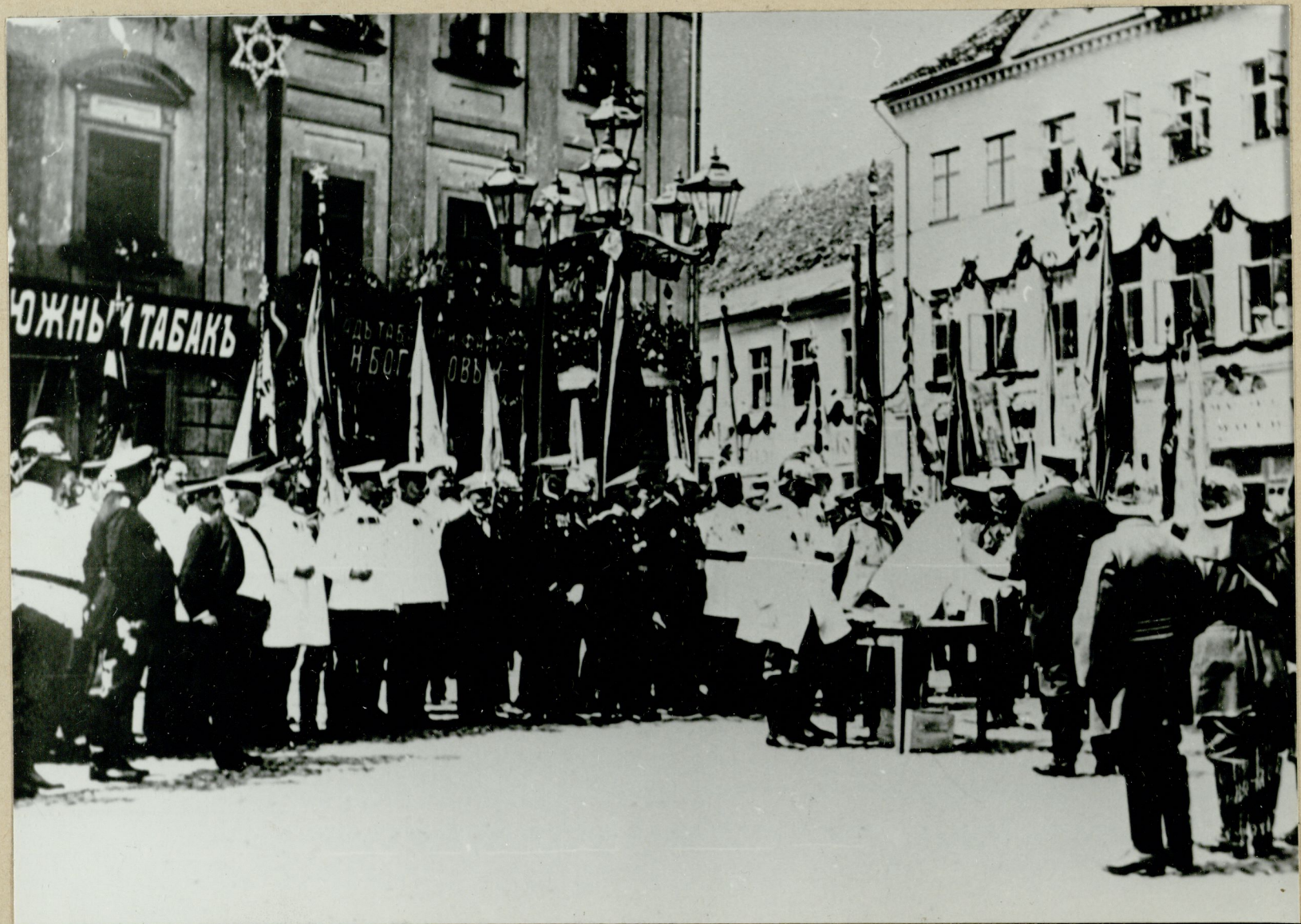
- I, I u. III. zu vermietende Räume.
- a. Auf dem markierten Sauber soll eine Tür werden.
 - b. Miß eine Markierung für Jungstall werden.

ORIPAT — Rathaus
ARTU — Raatus

6

21

7

22

